

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No 8

OPEN ACCESS

ROAD

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 704 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-avgustda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayeich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoira Azimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyevich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 Makroiqtisodiyot
08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 Ekonometrika va statistika
08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 Marketing
08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 Menejment
08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Smart-logistika texnologiyalarini joriy etish orqali oziq-ovqat mahsulotlarini yetkazib berish tizimini optimallashtirish (Toshkent viloyati misolida).....	14
Mavlanov Sobirjon Pardabayevich	
Tijorat banklarida korporativ boshqaruvning xalqaro tamoyillari asosida boshqaruv sifatini oshirish	20
Sattarov Umirzoq	
Современные банковские продукты	24
Хужамуратов Аббос Мардонович	
Amerika qo'shma shtatlarining ijtimoiy himoya tizimi.....	29
Abdullayeva Sayyora Aleksandrovna	
Совершенствование рынка услуг высшего образования как фактор повышения занятости населения в условиях цифровой экономики.....	33
Ибрагимов Тимур Ибодуллович, Асланова Дилбар Хасановна	
Iqtisodiy fanlarni o'qitishda interaktiv metodlarning qo'llanilishi va ularning samaradorligi.....	39
Kabulov Baxram Kuzibaevich	
Korxonalarda raqobat razvedkasi tizimlarini rivojlantirishda innovatsion raqamli texnologiyalarining o'rni.....	45
Tursunxo'jayev Sardor Jamoliddin o'g'li	
O'zbekiston banklarida sun'iy intellekt foydalanish samaradorligini oshirish.....	51
Kamolov Sardorbek Davlatjon o'g'li	
Agrar korxonalar xo'jalik faoliyatida risklarni boshqarish bo'yicha samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilishning metodologik asoslari.....	59
Baymirzaev Dilmurod Nematovich	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	66
Исомов Б. С.	
Tashish va saqlash xizmatlarini ko'rsatuvchi korxonalarda raqamli texnologiyalardan foydalanish holati.....	70
Rajabov Orzujon Mamasoliyevich	
Ijtimoiy infratuzilmani modernizatsiya qilishda DXSHning o'rni: madaniyat va sport sohasida imkoniyatlar	78
Baykalonov Jalil G'aybulloevich	
Анализ состояния и перспективы развития активного и спортивного туризма в Узбекистане.....	93
Бойко Фарида Чингисовна, Ивонина Наталья Викторовна	
Переоценка и фальсификация стоимости имущества: международные практики, риски и пути решения.....	99
Мансурова Сайёра Бахтияровна	
Hudud sanoati tarkibiy o'zgarishlarini prognozlash usuli.....	106
Djumayev Farrux Toshmuratovich	
Углеродный след и декарбонизация промышленности Узбекистана: роль возобновляемой энергетики и международный опыт	111
Авезова Нилуфар Раббанакуловна, Ощепкова Эльвира Ахтемовна, С.М. Махмудов, А.А. Холиков, Авезова Нилуфар Раббанакуловна	
The process of developing startups based on management principles	119
Ilxamov Azizbek Yodgor o'g'li	
The impact of economic policy on non-performing loans: the case of Uzbekistan.....	126
Jalalov Mashkhurbek Gaybullo ugli	
Основные направления инвестиционной политики Узбекистана в соответствии со стратегией-2030	134
Исомов Б. С.	

Ko'p kvartirali uylarni boshqaruv organlari tomonidan aholiga sifatli xizmat ko'rsatishni qo'llab quvvatlashni takomillashtirish	138
Umarov Begzodbek Jaloldinovich	
O'zbekistonda iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishning institutsional asoslari.....	143
Fayzullayev Jonibek Negmatullayevich	
Davlat - xususiy sheriklik loyihalarining samaradorligini oshirish.....	150
Tursunov Imomnazar Egamberdiyevich, Hamroyev G'ayratjon Sultonovich	
O'zbekiston sug'urta bozorida hayot sug'urtasi xizmatlarining rivojlanish tendensiyalari va istiqbollari.....	155
Bazarov Zakir Xonqulovich	
Tijorat banklari likvidligini tartibga solish yo'llari.....	160
Tursunpo'latov Sohnbazar Kasimjon o'g'li, Nomozova Mohinur Maxmud qizi	
Atrof-muhit ifloslanishini kamaytirishda yashil moliya vositalarining roli: xalqaro tajriba va O'zbekiston imkoniyatlari	163
Yuldasheva Madina Tohir Qizi	
Geofazoviy ma'lumotlar asosida hududlarning farovonlik darajasini aniqlash	173
Toymasov Zufarjon Zokir o'g'li	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	179
Кучаров Абдор Сабижанович, Бобожонов Азиз Бабаханович, Алижанова Камила Тохир кизи	
Korxonalarda innovatsion jarayonlarni boshqarishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish.....	187
Narbayerova Dilnoza Darvishaliyevna	
Development of entrepreneurship in Uzbekistan: management strategies in the context of economic reforms	192
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
Aloqa korxonalari xizmat faoliyatida diversifikatsiya qilishning ilmiy baholash usullari va ulardan foydalanish.....	197
Tursunova Mastura Taxirovna	
Developing effective marketing strategies for tourism development in Uzbekistan	204
Fayzullayev Nodirbek Baxtiyor o'g'li	
Yakka tartibdagi tadbirkorlarni soliqqa tortish mexanizmlarini takomillashtirish masalalari.....	208
Yuldashev Yashnarjon Xolmirzayevich	
Yoshlar sanoat va tadbirkorlik zonalarida investitsiya loyihalarini bank kreditlari orqali moliyalashtirish.....	212
Jamalova Dilnoza Egamberdiyevna	
Цифровизации системы стратегического управления предприятий нефтегазовой отрасли Республики Узбекистан.....	217
Азимов Кабул	
Индекс устойчивости региона против бедности (poverty resilience index – pri): на примере бухарской области Республики Узбекистан (2024)	223
Мухамедова Мадинабону Мехридиновна	
Экономические аспекты внедрения цифровых технологий в полиграфии.....	230
Юсупхужаева Шахноза Музаффар кизи	
Mintaqalararo iqtisodiy hamkorlikni shakllantirish va barqaror rivojlantirishning ilmiy-nazariy asoslari.....	233
Sattorov R. A.	
Web3'da real vaqt ma'lumot sinxronizatsiyasi — tarmoqdagi kechikishlar va ularni kamaytirish texnologiyalari.....	240
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Tijorat banklarining likvidligini tartibga solish amaliyotining dolzarb masalalari	246
Sayfutdinov Bobur Nodirovich	
Tijorat banklarining investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	255
Yuldoshev Otabek Jovli o'g'li	

Tijorat banklarining investitsion faolligini oshirish yo'llari.....	261
Ortiqov Sidiqjon Xolmurodovich	
Innovatsion yondashuvlar orqali davlat xaridlarida iqtisodiy samaradorlikni oshirish	266
Kurbonbekov Sardorbek Ravshanovich	
Hududlarda barqaror rivojlanish nazariyalarining sanoat korxonalari faoliyatiga ta'siri	270
Sadriddinov Baxtiyor Shamsiddin o'g'li	
Turizm platformalarining raqobatbardoshligini oshirishda zamonaviy kontent va raqamli marketing strategiyalarining integratsiyalashgan yondashuvi.....	277
Dadamirzayev Sarvarbek Ulug'bek o'g'li	
Bank xizmatlarida innovatsion texnologiyalarni kengaytirish yo'nalishlari.....	283
Almosova Shohista Jobirovna	
Модели организации казначейства в ведущих стран мира.....	288
Сагдиев Равшан Сайфуллаевич	
Paxta-to'qimachilik klasterlari faoliyatini nazariy jihatlar va rivojlantirish yo'llari.....	302
B.Sh.Shadmanov	
Qurilish sanoatini rivojlantirishda tabiiy resurslardan kompleks foydalanishning ahamiyati.....	307
Yuldasheva Mexrunisa Kasimjan qizi	
Yangi O'zbekistonning "Yashil" iqtisodiyoti: qiyosiy tahlilning asosiy tendentsiyalari	313
Ro'ziyeva Dilfuza Toshmurovna	
Oliy ta'limda raqamli texnologiyalarning muammolari va uni bartaraf etish yo'nalishlari.....	318
Abduraxmanova Malika Abdujaparovna	
Namangan viloyatining Farg'ona vodiysi qo'shni hududlari bilan iqtisodiy hamkorligining hozirgi holati va rivojlantiruvchi omillari	323
Sattarov R.A.	
Desentralizatsiyalangan ma'lumot almashish protokollari: IPFS, Filecoin va Arweave tahlili	328
Raimov Ulugbek Yorqinbek o'g'li	
Transport xizmatlari ko'rsatish biznes-jarayonlarini raqamli transformasiya talablari asosida takomillashtirish.....	333
Komilov Asror Akmalovich	
Empowering the Future: Assessing the Role of Automation, Internet of Things (IoT), and Demand Management in Enhancing Energy Efficiency of Smart Grids.....	338
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Ta'lim jarayonida sun'iy intellektdan foydalanish tajribalari (xalqaro va mahalliy misollar)	345
Madaminov Shoxruxbek Ma'rufjon o'g'li	
Zamonaviy sharoitlarda uy-joy fondini boshqarishning moliyaviy mexanizmini takomillashtirish	352
Inoyatova Durdona Shoxaydarovna, Karimova Aziza A'zamiddin qizi	
Mijozlar tajribasini yaxshilashda raqamli integratsiya strategiyalari: "O'zbektelekom" AK tajribasi.....	358
Islamov Javlon Rasulovich	
Tijorat banklari orqali jinoiy yo'l bilan olingan daromadlarni legallashtirishga qarshi kurashish mexanizmlari.....	361
Rustamov Sunnatillo Rustamovich	
Yashil iqtisodiyot barqaror rivojlanish omili sifatida: Yevropa tajribasi.....	368
Turobjanov Murodjon Maxammadjanovich	
Ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikka erishishda kichik biznes va mahalla hamkorligi modellarini takomillashtirish	373
Murotov Nodir Xujamqulovich	
Xalqaro moliya institutlarining O'zbekiston bank sektori va iqtisodiyotiga ta'siri: YETTB faoliyati misolida tahlil.....	378
Alimov Azizbek Alievich	
Bankrotlik xavfini tahlil qilish modellari.....	386
Nasiriddinov Bahouddin Nuriddinovich	

Xizmat ko'rsatish korxonalarida sifat va samaradorlikni oshirishni takomillashtirish yo'llari.....	393
Burxonova Nargiza Mirshohid qizi	
Iqtisodiyotni modernizatsiyalash jarayonida bank tizimi islohotlari va ularni boshqarish strategiyalari.....	400
Hamroyev Xurshid Jalilovich	
“Temir yo'l transportida MHXSni joriy etishning ahamiyati va milliy standartlar bilan taqqoslama tahlili”	405
Babaxalov Norbo'ta Eshnazarovich	
Banking and financial services in the process of economic development digitalization and its advantages and security of the process	409
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, Baxanurov Oqil Odil og'li	
Kichik biznesda moliyaviy barqarorlikni ta'minlashdagi asosiy muammolar va ularni bartaraf etish yo'llari.....	416
Abduvosit Omonboyev	
“Futurologiya va mintaqaviy iqtisodiy transformatsiya: Markaziy Osiyoda O'zbekistonning strategik senariylari”	421
Siddiqov Abdusalom Abdumalikovich	
Kichik biznes subyektlarini bank kreditlari orqali qo'llab-quvvatlashning rivojlangan xorijiy davlatlar tajribalari.....	425
Irgasheva Nigora Akbarovna	
Туристская мобильность стран персидского залива как устойчивый и перспективный источник въездного туризма в Узбекистан	434
Додиев Феруз, Голышева Елена Вячеславовна	
Turistik erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini amalga oshirish: Imkoniyatlar, muammolar va istiqbollar	443
Xoliqov Dostonbek Rustam o'g'li	
Oliy ta'limda davlat-xususiy sheriklik: moliyalashtirish modelini modernizatsiya qilish yo'nalishlari.....	449
Bozorov Alisher O'zimurotovich	
Xalqaro raqamli intergatsiya, raqamlashtirish sharoitida tijorat banklari faoliyati tahlili	455
Turapov Bahromjon Alisher o'g'li	
To'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalar – iqtisodiyot taraqqiyotining muhim omili.....	461
Mamatkulova Nodira Maxkamovna	
Davlat xaridlari ishtirokchilarining elektron-skoring tizimi.....	465
Mamasoliyev Abrorbek Abdug'ani o'g'li	
Qishloq xo'jalik korxonalarida melioratsiya xarajatlari xisobining muammolari va yechimlari.....	469
Baxriev Muxiddin Sheralievich	
O'zbek banklarining xarajatlar samaradorligini stoxastik chegara modelida baholash	481
Xannayev Sherzod	
Практические подходы к выявлению и оценке налоговых рисков на основе сегментации деятельности налогоплательщиков	490
Голубова Ольга Сергеевна, Элбаева Мукаддас Рашидовна	
Iqtisodiyot tarmoqlarida investitsiyalardan samarali foydalanishni tashkil etish chora-tadbirlari va investitsiyalarni jalb qilish istiqbollari.....	496
No'monjonova Muazzam Maxbubjon qizi	
Empowering the future: The impact of automation, iot, and demand management on energy efficiency in smart grids.....	501
Khakimjanova Surayyo Khabibullayevna	
Institutsional o'zgarishlar sharoitida aholi daromadlari tarkibining oshishi va daromadlar tengsizligini kamaytirishning istiqbolli yo'nalishlari	508
Ergasheva Nafisa Baxridinovna	
Международные индексы, определяющие цифровое развитие страны	513
Талъатова Диёра Боходир кизи	

Sog'liqni saqlash sohasida davlat-xususiy sheriklik instituti orqali investitsiya loiyhalarini moliyalashtirishda moliyaviy-iqtisodiy samaradorligini baholash metodologiyasi	517
Karabayev Sanjar Abdusamatovich	
Управление качеством в технологических стартапах: Баланс между скоростью и надежностью	527
Хамидуллина Гульнора Рафкатовна, Раджабов Темур Рустамович, Носиров Илхом Аббосович	
Namangan viloyatida iqtisodiy integratsiyani jarayonida eksport va import operatsiyalarining tahlili	535
Adashev Azimjon O'rinboyevich	
Korxonalarda kadrlar tayyorlash ijrosidagi mavjud muammolar va kadrlar siyosatining takomillashtirib borish xususiyatlari	541
Mamatqulov Rustam Muxammadkarimovich	
Yashirin iqtisodiyot tushunchasi, turlari va shakllanish omillari hamda uning iqtisodiyotga ta'siri.....	546
Malikov Abdulaziz Toxirjon o'g'li, S.A. Zakirova	
The purpose of assessing a person's entrepreneurial capacity is to classify their quality characteristics	562
Mansur Matkarimov, Qaxramon Madraximov, Sherjon Sherjonov, Jahongirbek Nurjonov	
Challenges in enhancing the efficient use of economic resources in agriculture within an innovative economy framework.....	568
Nodira Abdullayevna Eshquvattova	
Оценка эффективности существующих методов стратегического управления проектами	573
Мансурова Севара Мансуровна	
Создаются благоприятные условия для индивидуальных предпринимателей и самозанятых лиц	577
Батыров Фархад Бакитович	
Sug'urta kompaniyalarining moliyaviy barqarorligini oshirish metodologiyasini takomillashtirish yo'llari.....	593
Haqberdiyev Bekzod O'ktamovich	
Toshkent viloyatida metal bozorining rivojlanishi va unda kichik biznesning o'rni	600
Musayeva Shoirazimovna	
Mechanisms for ensuring employment in the services sector through the development of small business and private entrepreneurship.....	606
Turabekov Sokhibjon Sherboy ugli, Abdukhalikov Ulugbek Abdukhalikovich	
Tijorat banklarini raqamlatirish sharoitida inson resurslarini boshqarishning innovatsion yondashuvlari (BRB misolida)	611
Azimov Asrorjon Muzaffarjonovich	
The importance and current state of accounting and auditing of liabilities in enterprises	616
Khaliqnazarova Gulnaz Jalgasbay qizi	
Kichik biznes va xususiy tadbirkorlikda xotin-qizlarning barqaror bandlik darajasining ekonometrik tahlili.....	622
Xoliyorova Shoxista Qahramon qizi	
Moliyaviy bozor ishtirokchilari faoliyatini samarali boshqarishda innovatsion moliyaviy vosita va metodlarning qo'llanilishi.....	627
Hotamqulova Madina Sanjar qizi	
Oliy ta'limga investitsiya kiritishning asosiy shakl va mexanizmlari	631
Almardanov Ulug'bek Qudrat o'g'li	
"Yashil" iqtisodiyotning metodologik asoslari.....	635
Babakulov Bahromqul Mamatkulovich, Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, Boymurodov Jonon Komiljonovich	
O'zbekiston sharoitida davlat xaridlarini yanada rivojlantirish istiqbollari	641
Turganbaev Nursulton Bayram uli	

Tijorat banklarida jismoniy shaxslarga ko'rsatiladigan xizmatlar raqamli transformatsiyaning joriy holati tahlili	645
Qurbonov Alisher Samadovich	
Инновационные формы сотрудничества образования и индустрии для формирования компетенций в сфере устойчивого туризма: Опыт и перспективы Узбекистана.....	653
Бухарова Нигора Газиевна	
Muzey sohasida tashkiliy-iqtisodiy mexanizmlar nazariyasi va ularni madaniy meros va muzeyshunoslik sohasiga tatbiq etish	657
Asadova Nigora Mehridin qizi	
Internet banking adoption in Uzbekistan	661
Karimov Erkin Yusubovich	
Elektron tijorat O'zbekiston va Xitoy raqamli iqtisodiyotini rivojlantirish drayveri sifatida	665
Samedinov Timur Selyametovich	
Yuridik shaxslar birlashuvi orqali amalga oshiriladigan xufyona soliqlardan qochish sxemalarini moliyaviy instrumentlar bilan bartaraf etish yo'llari	671
To'rayev Dilshod Xasanovich	
O'zbekiston shahar ekoturizmida raqamli egizak texnologiyalarining iqtisodiy potentsiali	683
Esonboyev Baxodir Bakir o'g'li	
Yengil sanoatni rivojlanishtirishning mintaqaviy xususiyatlari	687
Fuzaylov Sarvar Abdusamatovich	
Tijorat banklarining depozit siyosatiga ta'sir qiluvchi omillar	693
Komilova Mukammal Shavkatovna	
Tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirish bilan bog'liq muammolar	697
Tojiyev Javlonbek Rustamovich	

TADBIRKORLIK SUBYEKTLARI FAOLIYATINI MIKROMOLIYALASHTIRISH BILAN BOG'LIQ MUAMMOLAR

Tojiyev Javlonbek Rustamovich

ORCID:0009-0003-4678-2423

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil izlanuvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tadbirkorlik subyektlari faoliyatini mikromoliyalashtirishning iqtisodiy mohiyati, ahamiyati va amaliyotdagi o'rni tahlil qilinadi. Shu bilan birga, maqolada mavjud tizimda kuzatilayotgan asosiy muammolar - foiz stavkalarining yuqoriligi, talablarining qat'iyligi, moliyaviy savodxonlikning pastligi va tartibga solish mexanizmlarining takomillashmaganligi ilmiy asosda yoritilgan. Ushbu maqola mikromoliyaviy tizimning milliy iqtisodiyotdagi o'rni va tadbirkorlik subyektlarini qo'llab-quvvatlashda tutgan o'rni haqida ilmiy-nazariy va amaliy xulosalar chiqarishga asos bo'la oladi.

Kalit so'zlar: Tadbirkorlik subyektlari, mikromoliyalashtirish, moliyaviy resurslar, kichik biznes, moliyaviy savodxonlik, iqtisodiy risk, mikromoliyaviy institutlar, foyda olish, moliyaviy barqarorlik, innovatsion yondashuv.

Abstract: This article analyzes the economic essence, importance and practical role of microfinancing of business entities. At the same time, the article scientifically highlights the main problems observed in the existing system - high interest rates, strict requirements, limited resource base of microfinance institutions, low financial literacy and underdevelopment of regulatory mechanisms. This article can serve as a basis for drawing scientific, theoretical and practical conclusions about the role of the microfinance system in the national economy and its role in supporting business entities.

Key words: Business entities, microfinancing, financial resources, small business, financial literacy, economic risk, microfinance institutions, profit, financial stability, innovative approach.

Аннотация: В статье анализируются экономическая сущность, значение и практическая роль микрофинансирования субъектов предпринимательства. В то же время, в статье научно обоснованы основные проблемы, наблюдаемые в существующей системе: высокие процентные ставки, жесткие требования, низкий уровень финансовой грамотности и неразвитость механизмов регулирования. Данная статья может послужить основой для научных, теоретических и практических выводов о роли системы микрофинансирования в национальной экономике и ее роли в поддержке субъектов предпринимательства.

Ключевые слова: Субъекты предпринимательства, микрофинансирование, финансовые ресурсы, малый бизнес, финансовая грамотность, экономический риск, микрофинансовые организации, прибыль, финансовая устойчивость, инновационный подход.

KIRISH.

Jahon miqyosida mikromoliyalashtirish bozorini rivojlantirish orqali aholining tadbirkorlik faoliyatiga jalb etilishi, an'anaviy bank xizmatlaridan foydalanish imkoniyatiga ega bo'lmagan qatlamni moliyaviy xizmatlar bilan qamrab olish, hamda mikrokreditlash dasturlari yordamida bandlikni ta'minlash va kambag'allikni kamaytirish borasida keng qamrovli ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda. Mikromoliyalashtirish tadbirkorlik subyektlariga o'z biznesini tashkil etish va rivojlantirish jarayonida kredit, depozit va boshqa moliyaviy vositalardan foydalanish imkonini yaratadi. Bu jarayon nafaqat ish o'rinlarini yaratadi, balki aholining daromadlarini oshirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, tadbirkorlik subyektlariga qisqa muddatli, yuqori daromadlilikka ega kredit mahsulotlari va revolver kreditlar taqdim etilishini ta'minlash, mikroqarzlar berish tartibini takomillashtirish, barcha turdagi mikromoliyaviy xizmatlardan keng foydalanish imkoniyatlarini yaratish muhim ahamiyat kasb etmoqda. Bundan tashqari, mikrokreditlar bo'yicha kafillik mexanizmlarini joriy etish, kreditlar bo'yicha kompensatsiya yordami ko'rsatish va mikromoliyaviy infratuzilmani rivojlantirish zarurati ham dolzarb masala bo'lib qolmoqda. Mazkur yo'nalishlarda hali hanuzgacha mavjud muammolar tizimli va kompleks yondashuv asosida chuqur o'rganilmaganligi, bu sohada ilmiy izlanishlar olib borish ehtiyojini yanada oshirmoqda.

MAVZIGA OID ADABIYOTLAR TAHLILI

Bugungi jadallik bilan rivojlanayotgan dunyo tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, mikromoliyalashtirish kambag'allik darajasini qisqartirish, aholining tadbirkorlik faolligini oshirish, kichik biznes subyektlari faoliyatini rivojlantirish hamda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim omil hisoblanadi. Mikromoliyalashtirish, an'anaviy bank xizmatlariga to'liq kirish imkoniga ega bo'lmagan jismoniy va yuridik shaxslarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishning samarali vositasi sifatida e'tirof etiladi. Bunday cheklovlar, odatda, hududiy jihatdan yiroqlik, bozor infratuzilmasining yetarli darajada rivojlanmaganligi yoki kredit xavfining yuqoriligi bilan bog'liq bo'ladi.

Tadbirkorlik faoliyatini mikromoliyalashtirishning ilmiy-nazariy asoslari va amaliy jihatlari uzoq xorij mamlakatlarida yetakchi iqtisodchi olimlar – M. Yunus, D. Hulme, P. Mosley, M. Ghatak, T. Guinnane, B. Armendariz, J. Morduch, M. Mossman, J. Conning, M. Bateman, H. Chang, N. Siropolis va boshqa tadqiqotchilarning ilmiy izlanishlarida keng yoritilgan.¹ Ushbu olimlartomonidano'rganilgan tadqiqotlar nafaqat mikromoliyalashtirishning kambag'allikni qisqartirishdagi roli, balki uning tadbirkorlikni rag'batlantirish, moliyaviy inklyuziya, iqtisodiy faollikni oshirish kabi ijtimoiy-iqtisodiy jihatlariga ham qaratilgan.

Yaqin xorijdagi iqtisodchi olimlar – M.A. Abramov, A.A. Bogatova, A.I. Zotova, D.A. Vysokov, R.B. Grib, M.V. Mamuta, O.S. Tenetnik, I.N. Rykova, O.E. Tonyan, Ye.M. Zatsepin va boshqalar tomonidan olib borilgan ilmiy tadqiqotlarda mikromoliyalashtirish bozori infratuzilmasi, mikromoliyalashtirishning xalqaro tajribasi, mikromoliyaviy institutlarni tartibga solish masalalari hamda ushbu tizimning kichik biznes va xususiy tadbirkorlikni rivojlantirishdagi o'rni chuqur tahlil qilingan.²

Har qanday jamiyatning barqaror taraqqiyotini ta'minlashda tashabbuskor insonlar muhim va hal qiluvchi rol o'ynaydi. Aynan ular iqtisodiyotning barcha sohalarini rivojlantirishga bevosita va samarali hissa qo'shadilar. Bozor iqtisodiyoti sharoitida bunday insonlar "tadbirkorlar" yoki "tadbirkorlik subyektlari" sifatida e'tirof etiladi. "Tadbirkor" tushunchasini ilk bor ilmiy muomalaga kiritgan fransuz iqtisodchisi R. Kantillon o'z asarlarida tadbirkorni risk sharoitida faoliyat yurituvchi shaxs sifatida tavsiflagan hamda boylikning asosiy manbai sifatida yer va mehnat omillarini ta'kidlagan.³ Mazkur yondashuvdan kelib chiqib, tadbirkorlik faoliyatini risk asosida yer va mehnat resurslaridan samarali foydalanish orqali iste'molchilar talabini qondirish hamda foyda olishga yo'naltirilgan tashabbuskor iqtisodiy faoliyat shakli sifatida izohlash mumkin.

Keyinchalik bu g'oya nemis iqtisodchilari I. Tyunen va F. Nayt tomonidan yanada rivojlantirildi. Ular "tadbirkor" va "tadbirkorlik" tushunchalarini ayniqsa kutilmagan risklar bilan bog'lagan hamda ushbu atamalarning asosiy ajralib turuvchi xususiyati sifatida "yaratuvchanlik" (innovatsion yondashuv)ni ilgari surganlar.⁴

Tadbirkorlik nazariyasining rivojlanishidagi ikkinchi yo'nalishni esa J.-B. Say va A. Marshall qarashlari bilan bog'lash mumkin. Ularning nuqtai nazariga ko'ra, tadbirkorlik faoliyatining asosiy xususiyati ishlab chiqarishning

- 1 Yunus M. Banker to the Poor (First ed.). United States: PublicAffairs, 1999. 312 p.; Yunus Muxammad, Joli Alan. Создавая мир без бедности. Социальный бизнес и будущее капитализма. – М.: «Альпина Паблишер», 2009. – С. 90.; Hulme D., Maitrot M. Has Microfinance Lost its Moral Compass? // Economic and Political Weekly. 2014. Vol. 49, № 48. P. 77-85.; Hulme D., Mosley, P. Finance against Poverty, 1996 Routledge, London. 451 p.; Ghatak M., Guinnane T. The economics of lending with joint liability: theory and practice // Journal of Development Economics, Elsevier. 1999. № 60(1). P. 195-228.; Armendariz B., Morduch J. Microfinance Beyond Group Lending, The Economics of Transition. 2000. № 8, issue 2. P. 401-420.; Mossman M. Moving Beyond Microcredit // The New Yorker. 2015. URL: <https://www.newyorker.com/business/currency/moving-beyond-microcredit>; Morduch J., Conning J. Microfinance and Social Investment, NYU Wagner Research Paper No. 2011-02 // Annual Review of Financial Economics. 2011. Vol. 3. P. 407-434.; Bateman M., Chang H. Microfinance and the Illusion of Development: From Hubris To Nemesis in Thirty Years // World Economic Review. 2012. № 1. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2385482; Сирополис Н.К. Управление малым бизнесом: Рук. для предпринимателей: Пер. с англ. – Москва: Дело, 1997. – 672 с.
- 2 Абрамова М.А. и др. Формирование качественной инфраструктуры рынка микрофинансирования и кредитной кооперации: зарубежный и российский опыт: монография. – М.: РУСАЙНС, 2016. – С. 152.; Богатова А.А., Зотова А.И. История зарождения и развития микрофинансирования в зарубежных странах // Вестник науки и образования. 2017. №6 (30). – С. 36-39.; Высоков Д.А. Развитие микрофинансирования: международный опыт и российская практика. Автореф. дисс. на соиск.уч.ст. к.э. н. – М.: МГИМО, 2022. – 28 с.; Греб Р.Б. Развитие сектора микрофинансирования в Российской Федерации. Автореф. дисс. на соиск. уч. ст. к.э.н. – Волгоград: ВГУ, 2008. – С. 27.; Мамута М.В., Тенетник О.С. и др. Микрофинансирование в России. – М.: ООО «КноРус», 2015. – 224 с.; Исследование системы регулирования микрофинансовых институтов в странах-участницах ЕАЭС и за рубежом / Под ред. д. э. н. И.Н.Рыковой. Научный доклад. – М.: Научно-исследовательский финансовый институт, 2016. – 77 с.; Тонян О.Э. Микрокредитование как фактор развития малого бизнеса в России: Автореф. дисс. на соиск.уч.ст. к.э. н. / Акад. народного хоз-ва при Правительстве РФ. – М., 2011. – 142 с.; Зацепина Е.М. Административно-правовое регулирование в сфере микрофинансовой деятельности. Автореф. дисс. на соиск.уч.ст. к.э. н. – М.: «Российский университет дружбы народов», 2017. – 29 с.
- 3 Автономов В. История экономических учений: Учеб. пос. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 784 с.; Чеберко Е.Ф. Основы предпринимательской деятельности. История предпринимательства: учебник и практикум для СПО. – М.: Юрайт, 2018. – С. 16.
- 4 Ивашковский С.Н. Микроэкономика: Учебник. – 3-е изд., испр. – М.: Дело, 2002. – 416 с.; Горлова Е.Е. Развитие региональной системы предпринимательства в аграрной сфере. Автореф. дисс. на соиск.уч. ст. к.э.н. – Владивосток: Владивостокский государственный университет экономики и сервиса, 2018. – С. 14.

uch asosiy omili – yer, mehnat va kapitalni birlashtirish orqali namoyon bo'ladi.⁵ Shu bilan birga, ular tadbirkorning iste'dodi va boshqaruv qobiliyatini ishlab chiqarishni samarali tashkil etish hamda uni rivojlantirishdagi ajralmas muvaffaqiyat omili sifatida baholaganlar.

Birinci ikki nazariy yo'nalishning mantiqiy davomiyligi sifatida amerikalik iqtisodchi Y. Shumpeter tomonidan ilgari surilgan "tadbirkorlik konsepsiyasi" alohida e'tiborga loyiqdir. Tadbirkorlik nazariyasini rivojlantirishdagi ushbu uchinchi yo'nalish bugungi kunga qadar ushbu sohaning fundamental va istiqbolli nazariy asoslaridan biri hisoblanadi.

Y. Shumpeterning ilmiy qarashlariga ko'ra, iqtisodiy tizimning taraqqiyoti faqatgina mavjud ishlab chiqarish omillari — yer, mehnat va kapitaldan oqilona foydalanish bilangina emas, balki ishlab chiqarish jarayoniga innovatsiyalarni joriy etish, yangi ishlab chiqarish kombinatsiyalarini yaratish va ularni uzluksiz takror ishlab chiqarishni ta'minlash orqali ham ro'y beradi.

Ushbu yondashuv quyidagi yo'nalishlarni qamrab oladi:
 iste'molchilar uchun yangi mahsulotlar ishlab chiqarish;
 mavjud mahsulotlarning yangi, yaxshilangan sifatini yaratish;
 ishlab chiqarishning yangi, samarador usullarini joriy etish;
 yangi bozorlarni yoki mavjud bozorlarning yangi segmentlarini o'zlashtirish;
 xom ashyo va resurslarning yangi manbalarini aniqlash va ulardan foydalanish;
 mehnatni tashkil etishning innovatsion shakllarini qo'llash.

Shumpeter yondashuvi tadbirkorni innovatsiyalar tashabbuskori sifatida talqin qilgan bo'lib, u nafaqat mavjud tizimga moslashuvchi, balki uni yangilovchi va o'zgartiruvchi kuch sifatida qoraladi.

Iqtisodiyot bo'yicha Nobel xotira mukofoti sovrindori Fridrix fon Xayek tadbirkorlik nazariyasining rivojlanishida yangi sahifa ochgan olimlardan biridir. U tadbirkorlikning mohiyatini an'anaviy ishlab chiqarish yoki faoliyat turi doirasida emas, balki yangi iqtisodiy imkoniyatlarni izlab topish, ularni o'rganish va amaliyotga joriy etishdagi faoliyatda ko'radi.

F. Xayekning ta'kidlashicha, "tadbirkorlikning mazmuni avvalo o'ziga xos xulq-atvor, intuitsiya, tafakkur yuritish qobiliyati hamda iqtisodiy imkoniyatlarni ilg'ay olish va ulardan samarali foydalana olish iste'dodida namoyon bo'ladi".⁶

Bu yondashuvga ko'ra, tadbirkorlik faoliyati faqat mavjud resurslarni boshqarish emas, balki iqtisodiy muhitdagi noaniqliklar va o'zgaruvchan sharoitlarda innovatsion yechimlar topa olish salohiyatini ham o'z ichiga oladi.

O'zbek iqtisodchi olimlari orasida akademik S. G'ulomov tadbirkorlik mohiyatiga alohida e'tibor qaratgan. Uning fikricha, "tadbirkorlikning muhim xususiyati – bu uning harakatchanligi va jo'shqinligidir. Tadbirkor shunday shaxski, u pul mablag'lari, xom ashyo va mehnat resurslarini birlashtirib, yangi mahsulot, yangi biznes yo'nalishi yoki yangi ishlab chiqarish jarayonini tashkil etadi yoki mavjud ishlab chiqarish faoliyatini takomillashtirish yo'lida innovatsion yondashuvlarni joriy qiladi".⁷

Shuningdek, A.O'lmasov va A.Vahobovlar ham tadbirkorlikning mohiyatini chuqur tahlil qilgan. Ularning ta'kidlashicha, "tadbirkorlik mohiyatan biznesning asosiy shaklidir. Biroq har qanday biznesni tadbirkorlik deb atab bo'lmaydi. Buning uchun faoliyatda yaratuvchanlik, yangilik kiritish va tashabbuskorlik kabi xususiyatlar bo'lishi lozim".⁸ Tadbirkorlik faoliyatiga oid yondashuvlar nafaqat ilmiy adabiyotlarda, balki milliy qonunchilikda ham o'z ifodasini topgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasining "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi Qonunida tadbirkorlikka quyidagicha ta'rif berilgan: "Tadbirkorlik faoliyati (tadbirkorlik) — bu tadbirkorlik subyektlari tomonidan qonunchilikka muvofiq amalga oshiriladigan, o'zi tavakkal qilib va o'z mulkiy javobgarligi ostida daromad (foyda) olishga qaratilgan tashabbuskorlik faoliyatidir."⁹ Mazkur yondashuvlar tahlilidan ko'rinadiki, tadbirkorlik – bu nafaqat iqtisodiy faoliyat, balki innovatsion fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, riskni o'z zimmasiga olish va iqtisodiy resurslardan samarali foydalanish orqali yangi qiymat yaratishga yo'naltirilgan kompleks jarayondir.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraktsiya, qiyosiy tahlil, analiz va sintez usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, tadbirkorlik subyektlari faoliyatining mohiyatini qonun hujjatlarida

5 Кларк Дж.Б. Распределение богатства. – М.: Соцэкгиз. Ленингр. отд-ние, 1934. – С. 40.; Сажина М.А. Экономическая теория: учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – 672 с.

6 Fridrix Avgust fon Xayek. Индивидуализм и экономический порядок. Глава 6. «Свободное» предпринимательство и конкурентный порядок – Гуманитарный портал.

7 G'ulomov S.S. Tadbirkorlik va kichik biznes: Iqtisodiyot yo'nalishidagi Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: Sharq, 2002. 43-b.

8 O'lmasov A., Vahobov A. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. – T.: Sharq, 2006. 142-b.

9 O'zbekiston Respublikasining 2012-yil 2-maydagi O'RQ-328-son "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. 3-moddasi.

belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tgan shaxslarning mol-mulkdan samarali foydalanish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatishdan tizimli ravishda foyda olishga qaratilgan, tavakkalchiliklar asosida amalga oshiriladigan tashabbuskor mustaqil faoliyat tashkil qiladi. Bunda quyidagilarga alohida e'tibor qaratilishi zarur:

qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ro'yxatdan o'tgan – tadbirkorlik faoliyati qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshirilishi kerak. Bu yakka tartibdagi tadbirkor yoki yuridik shaxs sifatida majburiy ro'yxatdan o'tishni anglatadi;

– mol-mulkdan samarali foydalanish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish – bular tadbirkorlik faoliyatining asosiy shakllari. Tadbirkorlar o'z mulki yoki ijaraga olingan mulkdan foydalanishi, mahsulot ishlab chiqarishi va sotishi, shartnoma bo'yicha ishlarni bajarishi, aholi va tashkilotlarga turli xizmatlar ko'rsatishi mumkin;

tizimli ravishda foyda olish – tadbirkorlik faoliyatining maqsadi bir martalik daromad emas, balki o'z faoliyati natijalaridan barqaror daromadga ega bo'lishdir. Bu mahsulot yoki xizmatlar sifatini oshirish, jarayonlarni optimallashtirish va yangi bozorlarga chiqish doimiy ishlarni, tadbirlarni o'z ichiga oladi;

– tavakkalchiliklar asosida amalga oshiriladigan – tadbirkorlik faoliyati har doim risk bilan bog'liq. Investitsiyalar o'zini oqlamasligi, tovarlar yoki xizmatlarga bo'lgan talabning pasayishi, yo'qotishlarga olib keladigan kutilmagan holatlar yuzaga kelishi mumkin;

tashabbuskor mustaqil faoliyat – tadbirkorlar o'z tajribasi, bilimi va bozor bahosidan kelib chiqib va yaratuvchanlik asnosida mustaqil ravishda qaror qabul qiladi. Ular o'z harakatlari va oqibatlari uchun javobgardirlar.

Mikromoliyalashtirish tizimini rivojlantirish natijasida aholining iqtisodiy faol qismi mikromoliyaviy xizmatlardan foydalanib, o'zini o'zi band qilish yoki tadbirkorlik faoliyatini yo'lga qo'yish imkoniyatiga ega bo'ladi. Bu esa ularning iqtisodiy subyekt sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. "Jahon mikromoliyalashtirish bozori" bo'yicha so'nggi hisobotlarda qayd etilishicha, global mikromoliyalashtirish bozori hajmi 2024-yilda 279,22 milliard AQSh dollarini, 2025-yilda esa 310,10 milliard dollarni tashkil etgan. Prognozlariga ko'ra, 2034-yilga kelib bu ko'rsatkich 797,11 milliard AQSh dollariga yetishi kutilmoqda. Bu raqamlar mikromoliyalashtirish sohasining jadal rivojlanayotganligini va global iqtisodiy jarayonlardagi ahamiyatini tasdiqlaydi.¹⁰ 2019-yilda dunyo bo'yicha 140 milliondan ortiq kishi turli mikromoliyaviy xizmatlardan foydalangan bo'lsa, hozirgi vaqtda bu ko'rsatkich 200 millionga yaqin mijozni tashkil etmoqda.¹¹ Ushbu raqamlar mikromoliyalashtirish sohasiga bo'lgan talabning izchil ortib borayotganini ko'rsatadi. Natijalarga ko'ra, 2025–2034-yillar davomida global mikromoliyalashtirish bozori hajmi yiliga o'rtacha 11,06 foizga o'sadi. Bu esa nafaqat mikromoliyaviy xizmatlardan foydalanuvchilar sonining oshib borishini, balki ushbu xizmatlarning iqtisodiy faoliyatdagi o'rining tobora kuchayib borayotganini ham anglatadi. Bozor hajmining kengayishi va mijozlar sonining ko'payishi, bir tomondan, mikromoliyaviy xizmatlarga ehtiyojning ortayotganligini bildirsa, boshqa tomondan, bu sohani rivojlantirish, xizmat ko'rsatish tizimini takomillashtirish va mavjud infratuzilmani modernizatsiya qilish zaruratini yuzaga keltiradi. Ayniqsa, kichik tadbirkorlik subyektlarining barqaror faoliyat yuritishida mikromoliyalashtirishning tutgan o'rni ularning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda hal qiluvchi omillardan biri sifatida namoyon bo'lmoqda.

O'zbekistonda kichik tadbirkorlik subyektlariga mikromoliyaviy yordam ko'rsatish, yangi ish o'rinlarini yaratish hamda kam ta'minlangan oilalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlashga qaratilgan loyihalarni moliyalashtirish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Shu bilan birga, mikromoliyaviy xizmatlarning ommabopligini oshirish, mikromoliyaviy tashkilotlar va lombardlar faoliyatini muvofiqlashtirish hamda tartibga solish, tadbirkorlik subyektlari faoliyatida mikromoliyalashtirishning o'rini kuchaytirish masalalariga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Ayniqsa, mikromoliyaviy tashkilotlar tomonidan islomiy moliyalashtirish tamoyillariga asoslangan xizmatlarni joriy etish va rivojlantirish borasida muayyan tashabbuslar ilgari surilmoqda. 2024–2026-yillarda mikromoliyalash bozorining hajmini kamida besh barobarga oshirish, mikromoliyaviy xizmatlar bilan 1 milliondan ortiq tadbirkorlik subyektlarini qamrab olish hamda rasmiy daromadga ega bo'lmagan 500 mingga yaqin fuqarolarning o'zini o'zi band qilishi va biznesni rivojlantirishiga ko'maklashish ustuvor vazifalar sifatida belgilangan.¹² Mazkur strategik maqsad va vazifalar ijrosini ta'minlash, bir tomondan, tadbirkorlik subyektlari faoliyatini qo'llab-quvvatlashda mikromoliyalashtirishning real iqtisodiy rolini oshirsa, boshqa tomondan, ushbu yo'nalishda chuqur ilmiy tadqiqotlar olib borish zaruriyatini yuzaga keltiradi.

O'z navbatida O'zbekiston Respublikasining bir qator muhim normativ-huquqiy hujjatlarida belgilangan ustuvor yo'nalishlar ijrosini ta'minlashga muayyan darajada xizmat qiladi. Jumladan, O'zbekiston Respublikasi

10 Анализ размера и доли рынка микрофинансирования - Отчет об отраслевых исследованиях - Тенденции роста. Объем рынка микрофинансирования превысит 797,11 млрд долларов США к 2034 году.

11 Тренды мирового рынка микрофинансирования. Microfinance-Barometer-2019_web-1.pdf (convergences.org).

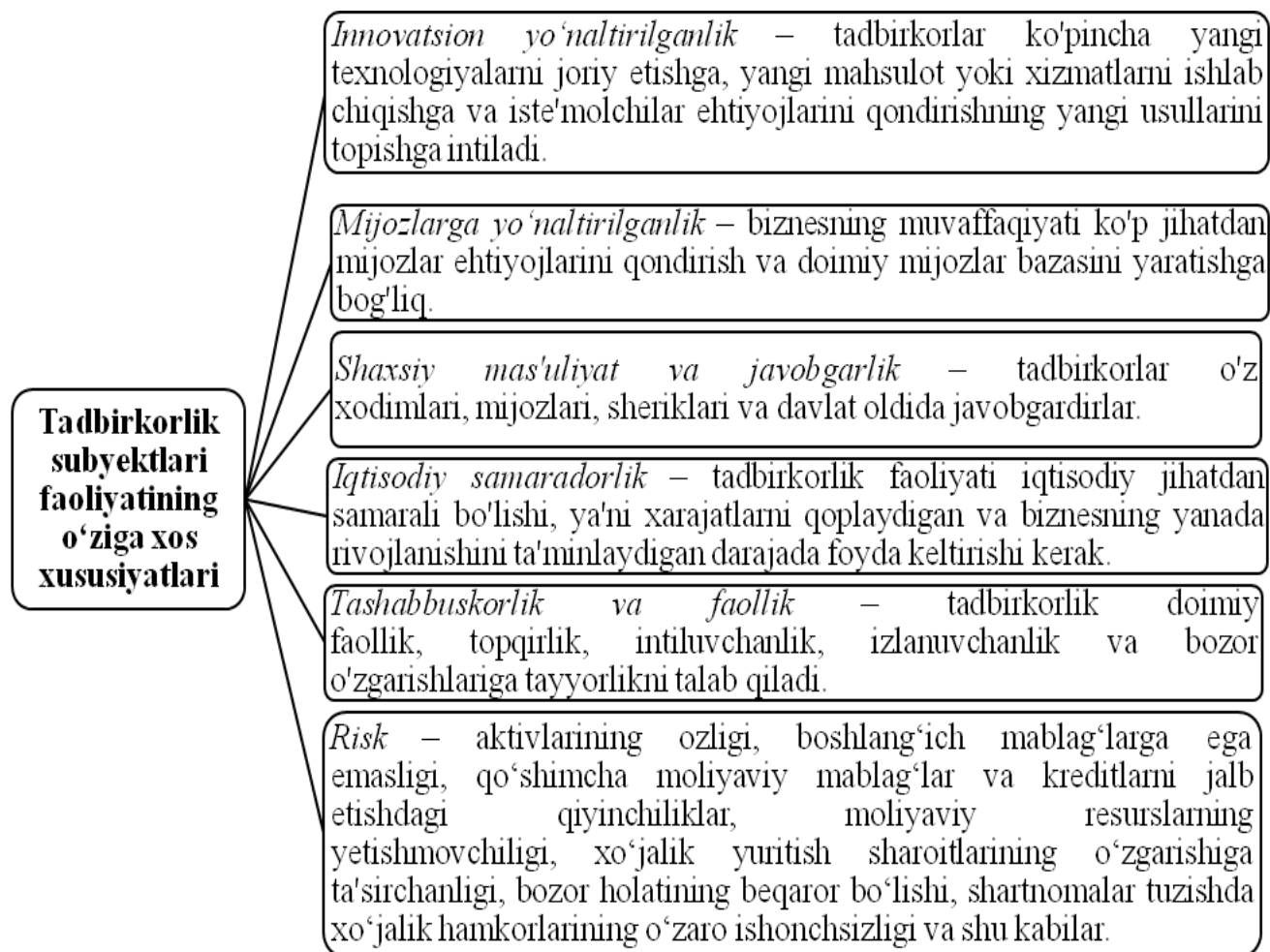
12 O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-noyabrdagi PQ-364-son "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda mikromoliya xizmatlarining o'rni va ulushini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.

Prezidentning 2023-yil 11-sentyabrdagi PF-158-sonli “O‘zbekiston – 2030” strategiyasi to‘g‘risidagi farmoni, 2023-yil 10-noyabrdagi PF-193-sonli “Kichik va o‘rta biznesni moliyaviy qo‘llab-quvvatlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi farmoni, shuningdek, 2023-yil 10-noyabrdagi PQ-364-sonli “Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda mikromoliya xizmatlarining o‘rni va ulushini oshirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi va 2023-yil 15-noyabrdagi PQ-366-sonli “Aholini kichik va o‘rta biznesga jalb qilishning qo‘shimcha chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarorlari bilan uzviy bog‘liqdir.

Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2023-yil 19-apreldagi 161-sonli “Oilaviy tadbirkorlikni rivojlantirish dasturlari doirasida kreditlar ajratishni takomillashtirish hamda aholining doimiy daromad manbalarini ko‘paytirishga doir qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi qarori va sohaga oid boshqa normativ-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalar ijrosi nuqtayi nazaridan mazkur tadqiqot ishining nazariy va amaliy ahamiyati katta hisoblanadi.

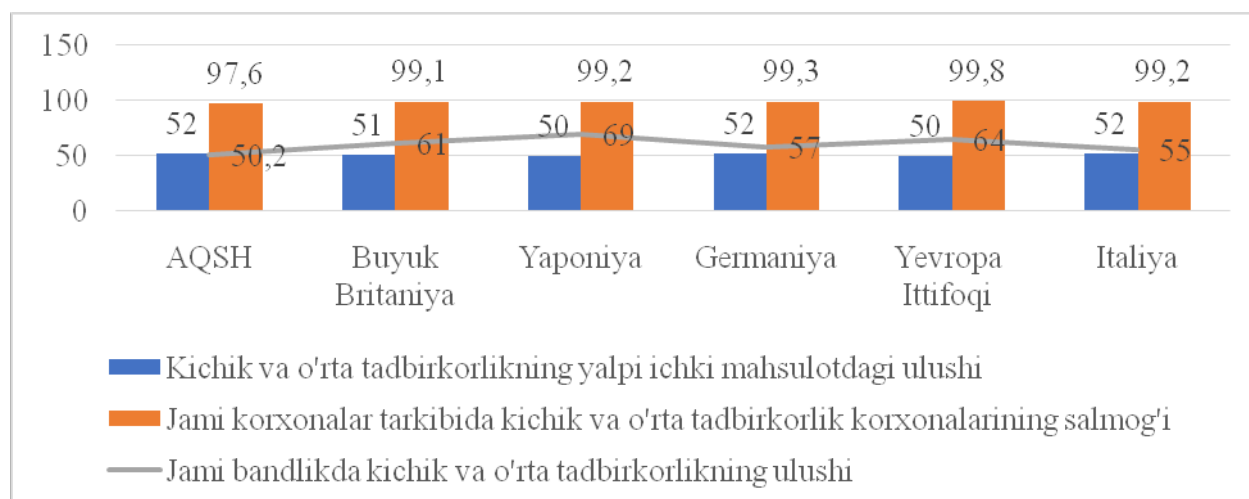
Tadqiqot natijalaridan kelib chiqib, tadbirkorlik subyektlari faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlarini quyidagicha izohlash mumkin (1-rasm):

1-rasm. Tadbirkorlik subyektlari faoliyatining o‘ziga xos xususiyatlari¹³

Tadbirkorlik subyektlari faoliyatining ana shunday o‘ziga xos xususiyatlari sabab aksariyat rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlarda mazkur sohaga davlat tomonidan berilayotgan e‘tibor natijasida yil sayin ijobiy yutuq va iqtisodiy o‘sishga erishilganligini ko‘rish mumkin. Dunyo bo‘yicha barcha korxonalarning 90 foizdan ko‘pi mikro, kichik va o‘rta biznes toifasiga kiradi va mazkur soha global yalpi ichki mahsulot (YAIM) ning yarmidan ko‘proq qismini ta‘minlaydi hamda kichik va o‘rta biznes butun dunyodagi barcha ish o‘rinlarining 70 foizini tashkil qiladi. Bunday holat kichik va o‘rta biznesning iqtisodiyotni tiklash va rivojlantirishning asosiy omili ekanligini ko‘rsatadi. Quyidagi 2-rasm ma‘lumotlari aksariyat taraqqiy etgan mamlakatlarning iqtisodiy rivojlanish darajasi, shuningdek, ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy barqarorligi ko‘p jihatdan tadbirkorlikning keng quloch yoyishi va rivojlantirish darajasiga bog‘liq ekanligini tasdiqlaydi.

13 Tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.

2-rasm. 2024-yilda rivojlangan mamlakatlarda kichik va o'rta tadbirkorlikning iqtisodiyotdagi rolini ifodalovchi asosiy ko'rsatkichlar (foizda)¹⁴

Darhaqiqat, rivojlangan mamlakatlarda kichik biznes nafaqat iqtisodiyotni rivojlantirishdagi asosiy kuch va omil, balki ularsiz barqaror iqtisodiy rivojlanish mumkin emas. Bu sohada band bo'lgan iqtisodiy faol aholi sonini hisobga oladigan bo'lsak, kichik biznes va tadbirkorlik faoliyati, eng avvalo, mamlakatdagi siyosiy, ijtimoiy va iqtisodiy vaziyat barqarorligining tayanchi bo'lib xizmat qiladi.

Bir vaqtning o'zida kichik tadbirkorlik subyektlari faoliyatini tashkil etish va rivojlantirish uni moliyalashtirish, moliyaviy-qo'llab-quvvatlash masalasiga borib taqaladi. Jahon amaliyoti tasdiqlashicha, kichik tadbirkorlik subyektlarining o'ziga xos xususiyatlari va muhim belgilari sabab, ushbu sohani moliyalashtirishda mikromoliyalashtirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shu munosabat bilan mikromoliyalashtirishning mazmun-mohiyati turli davrlarda iqtisodchi-olimlar tomonidan turlicha talqin qilinayotganligini ta'kidlab o'tmoq zarur.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tadbirkorlik subyektlarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash, xususan, ularning faoliyatini mikromoliyalashtirish orqali rivojlantirish zamonaviy iqtisodiyotda ustuvor ahamiyat kasb etadi. Mikromoliyalashtirish tizimi kichik biznes va xususiy tadbirkorlik uchun muhim moliyaviy manba bo'lib, ayniqsa, bank kreditlariga kira olmaydigan, moliyaviy ta'minoti cheklangan subyektlar uchun zarur vositadir.

Biroq amaliyotda ushbu tizimning samarali faoliyat yuritishiga to'sqinlik qilayotgan bir qator muammolar mavjud. Jumladan:

- mikromoliyaviy xizmatlarning hududiy va tarmoq bo'yicha notekis taqsimlanganligi;
- foiz stavkalarining yuqoriligi va garov talablarining qat'iyligi;
- axborot va moliyaviy savodxonlikning pastligi;
- mikromoliyaviy institutlar faoliyatining cheklangan resurs bazasi;
- tartibga solish mexanizmlarining yetarlicha mukammal emasligi.

Ushbu muammolarni bartaraf etish mikromoliyalashtirish tizimining inklyuzivligini ta'minlash, tadbirkorlik subyektlarining moliyaviy barqarorligini oshirish va ularning iqtisodiy faolligini rag'batlantirishga xizmat qiladi. Buning uchun davlat tomonidan qo'shimcha imtiyozlar, yengillashtirilgan kredit liniyalari, moliyaviy texnologiyalarni joriy etish hamda moliyaviy savodxonlikni oshirishga yo'naltirilgan kompleks chora-tadbirlar zarurdir. Shunday qilib, mikromoliyalashtirish tizimini modernizatsiya qilish va u orqali tadbirkorlik subyektlarini samarali qo'llab-quvvatlash iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri sifatida qaralishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Yunus M. Banker to the Poor (First ed.). United States: Public Affairs, 1999. 312 p.; Yunus Muxammad, Joli Alan. Создавая мир без бедности. Социальный бизнес и будущее капитализма. – М.: «Альпина Паблишер», 2009. – С. 90.; Hulme D., Maitrot M. Has Microfinance Lost its Moral Compass? // Economic and Political Weekly. 2014. Vol. 49, № 48. P. 77-85.; Hulme D., Mosley, P. Finance against Poverty, 1996 Routledge, London. 451 p.; Ghatak M., Guinnane T. The economics of lending with joint liability: theory and practice // Journal of Development Economics, Elsevier. 1999. № 60(1). P. 195-228.; Armendáriz B., Morduch J. Microfinance Beyond Group Lending, The Economics of Transition. 2000. № 8, issue 2. P. 401-420.; Mossman M. Moving Beyond Microcredit // The New Yorker. 2015. URL: <https://www.newyorker.com/magazine/2015/05/11/moving-beyond-microcredit>

14 Доля мсб развитых странах.; Предприятия малого бизнеса обеспечивают половину глобального ВВП - ИА «Финмаркет».

- www.newyorker.com/business/currency/moving-beyond-microcredit; Morduch J., Conning J. Microfinance and Social Investment, NYU Wagner Research Paper No. 2011-02 // Annual Review of Financial Economics. 2011. Vol. 3. P. 407-434.; Bateman M., Chang H. Microfinance and the Illusion of Development: From Hubris To Nemesis in Thirty Years // World Economic Review. 2012. № 1. URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=2385482; Сирополис Н.К. Управление малым бизнесом: Рук. для предпринимателей: Пер. с англ. – Москва: Дело, 1997. – 672 с.
2. Абрамова М.А. и др. Формирование качественной инфраструктуры рынка микрофинансирования и кредитной кооперации: зарубежный и российский опыт: монография.–М.: РУСАЙНС, 2016. – С. 152.; Богатова А.А., Зотова А.И. История зарождения и развития микрофинансирования в зарубежных странах // Вестник науки и образования. 2017. №6 (30). – С. 36-39.; Высоков Д.А. Развитие микрофинансирования: международный опыт и российская практика. Автореф. дисс. на соиск.уч.ст. к.э. н. – М.: МГИМО, 2022. – 28 с.;Гриб Р.Б. Развитие сектора микрофинансирования в Российской Федерации. Автореф. дисс. на соиск. уч. ст. к.э.н. – Волгоград: ВГУ, 2008. – С. 27.; Мамута М.В., Тенетник О.С. и др. Микрофинансирование в России. – М.: ООО «КноРус», 2015. – 224 с.; Исследование системы регулирования микрофинансовых институтов в странах-участницах ЕАЭС и за рубежом / Под ред. д. э. н. И.Н.Рыковой. Научный доклад. – М.:Научно-исследовательский финансовый институт, 2016. – 77 с.; Тонян О.Э. Микрокредитование как фактор развития малого бизнеса в России: Автореф. дисс. на соиск. уч.ст. к.э. н. / Акад. народного хоз-ва при Правительстве РФ. – М., 2011. – 142 с.; Зацепина Е.М. Административно-правовое регулирование в сфере микрофинансовой деятельности. Автореф. дисс. на соиск.уч.ст. к.э. н. – М.: «Российский университет дружбы народов», 2017. – 29 с.
 3. Автономов В. История экономических учений: Учеб. пос. – М.: ИНФРА-М, 2000. – 784 с.; Чеберко Е.Ф. Основы предпринимательской деятельности. История предпринимательства: учебник и практикум для СПО. – М.: Юрайт, 2018. – С. 16.
 4. Ивашковский С.Н. Микроэкономика: Учебник. – 3-е изд., испр. – М.: Дело, 2002. – 416 с.; Горлова Е.Е. Развитие региональной системы предпринимательства в аграрной сфере. Автореф. дисс. на соиск.уч. ст. к.э.н. – Владивосток: Владивостокский государственный университет экономики и сервиса, 2018. – С. 14.
 5. Кларк Дж.Б. Распределение богатства. – М.: Соцэкгиз. Ленингр. отд-ние, 1934. – С. 40.; Сажина М.А. Экономическая теория: учебник для вузов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Норма, 2007. – 672 с.
 6. [Fridrix Avgust fon Hayek. Индивидуализм и экономический порядок. Глава 6. «Свободное» предпринимательство и конкурентный порядок – Гуманитарный портал.](#)
 7. G'ulomov S.S. Tadbirkorlik va kichik biznes: Iqtisodiyot yo'nalishidagi Oliy o'quv yurtlari uchun o'quv qo'llanma. – T.: Sharq, 2002. 43-b.
 8. O'lmasov A., Vahobov A. Iqtisodiyot nazariyasi: Darslik. – T.: Sharq, 2006. 142-b.
 9. O'zbekiston Respublikasining 2012-yil 2-maydagi O'RQ-328-son "Tadbirkorlik faoliyati erkinligining kafolatlari to'g'risida"gi Qonuni. 3-modda.
 10. [Анализ размера и доли рынка микрофинансирования – Отчет об отраслевых исследованиях – Тенденции роста. Объем рынка микрофинансирования превысит 797,11 млрд долларов США к 2034 году.](#)
 11. [Тренды мирового рынка микрофинансирования. Microfinance-Barometer-2019_web-1.pdf \(convergences.org\).](#)
 12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 10-noyabrdagi PQ-364-son "Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishda mikromoliya xizmatlarining o'rni va ulushini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori.
 13. Tadqiqot natijalari asosida muallif tomonidan ishlab chiqilgan.
 14. [Доля мсб развитых странах; Предприятия малого бизнеса обеспечивают половину глобального ВВП - ИА "Финмаркет".](#)

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 8

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>